

Ciprian Cherhat

Istvan Kiraly V., *Moartea si experienta muririi. In(tro)spectie metafizica si filosofico-aplicata*
Editura Casa Cartii de Stiinta, Cluj-Napoca
2002, 154 p.

Înca de la titlu, lucrarea lui Istvan Kiraly ne introduce într-o abordare originala a raportului care poate exista între patru termeni definitorii pentru structura volumului: moarte, murire, metafizica si filosofie aplicata. Cu alte cuvinte: în ce masura *moartea, murirea, metafizica si filosofia aplicata* pot fi cuprinse într-un spatiu al discutiei în care acestea sa se îmbine, si care ar putea fi raportul acestor cuvinte sau concepte în acest spatiu al discutiei filosofice.

Axându-se pe acesti patru termeni, punctul de pornire al lucrării este problema mortii, întrucât ea nu este de fapt o chestiune vesnica si imuabila ci, dimpotriva, apare în mod necesar si organic o data cu nasterea si maturizarea fiecarei generatii. Tratarea

problemei mortii nu mai trebuie privita din perspectiva ei într-un inventar tematic al istoriei filosofiei, ci tocmai pornind de la faptul ca noi insine suntem expusi mortii. Sau, asa dupa cum Voltaire vorbea despre experienta al carui continut real nu este *faptul de a muri* ci mai ales *certitudinea ca trebuie* sa murim. În acest context apare strânsa legatura între moarte si murire. Murirea (experienta efectiva a mortii) nu înseamna diferitele feluri ale codificarii ei istorice, culturale, simbolice, sociale, antropologice – ci tocmai fenomenul experimentat al mortii.

Abordarea problemei mortii ca murire din perspectiva filosofiei aplicate este conturata sub un aspect diferit, întrucât filosofia aplicata nu mai apare ca o ramura sau disciplina filosofica recenta sau ca o “moda a filosofiei contemporane”, ci mai degraba ca o ipostaza actuala a filosofiei insasi. Autorul nuanteaza acest aspect al filosofiei aplicate în lucrarea “*Fenomenologia existentiala a secretului*” (ed. Paralele 45, Pitesti, 2001, colectia “Cartea de filosofie”), lucrarea de fata venind, într-un fel, în continuarea proiectului început privitor la filosofia aplicata.

Structura volumului nu este pe capitole ci pe ochiri pentru ca, asa dupa cum sustine autorul, prin ele vederea trebuie mai întâi degajata, dar si readunata si refocalizata apoi, intentia de baza a cartii fiind aceea de a înțelege faptul ca tematizarea filosofico-aplicata a mortii trebuie privita ca reîncercarea de a asuma si a raspunde la o sfidare ce ne încearca de fiecare data în mod cu totul existential.

CIPRIAN CHERHAT

Faculty of History and
Philosophy, Babes-Bolyai
University, Cluj, Romania

KEY WORDS:

death, experience, meta-physics, applied philosophy

Realizata asadar prin *ochiri* sau atingeri directe a problemei mortii si a experientei acesteia, lucrarea se fundamenteaza pe o metafizica a mortii, în momentul în care meditam asupra asupra problemei mortii ca urmare a faptului ca moartea este un eveniment si un proces natural (adica o realitate fizica). Pentru a aborda problema mortii dintr-o perspectiva metafizica, autorul traseaza o schita istorica a termenului de metafizica, arătînd ca “termenul de metafizica este pentru filosofie mai degraba o dificultate, o problema. Metafizica generala (ontologia ca sinonim al ei) trateaza proprietatile comune ale fiintarilor indiferent daca sunt de natura materiala sau spirituala”. Autorul accentueaza asupra aceluasi raport de sinonimie si în problema mortii, care astazi a devenit un subiect tabu datorita mentalitatii si comportamentului de consumator al omului concentrat pe satisfacerea si producerea nevoilor sale si care nu accepta cu usurinta sa fie tulburat de evenimentul si gîndul sumbru al mortii. Moartea devine astfel o problema filosofica intrucît filosofia este singurul domeniu prin si în care noi ne putem confrunta autentic si propriu-zis cu problematica mortii noastre într-o modalitate care ne trimite si se deschide totodata si catre problematizarea si asumarea dificultatilor sale existentiale. Nu întîmplatoare este expresia lui Schopenhauer: “Daca n-ar exista moarte omul nu ar prea filosofa” care este chiar moto-ul lucrării, iar problematizarea mortii si a muririi este cu atît mai mult o sarcina a filosofiei intrucît consolarea nu face parte din atributiile ei.

Moartea reprezinta in sine problema centrala a vietii iar omul poate gasi certitudini in legatura cu caracteristicile sale existentiale fundamentale si cu existenta sa numai prin filosofie.

Pentru a atinge in intregime problema mortii trebuie sa privim lucrurile si din perspectiva mortii celuilalt, experientele legate de moarte fiind astfel legate de o dubla orientare. În primul rînd o recunoastem si o experimentam pe de o parte ca fiind moartea celuilalt, moartea aproapelui iar pe de alta parte ea este viitorul immanent al vietii noastre de a sti ceva anume despre ceea ce înseamna a muri, adica murirea pentru muribund iar pentru acesta, pentru a experimenta moartea nu înseamna altceva decît a muri efectiv. Murirea nu se afla dincolo de experienta posibila ci se afla tocmai la limitele acestei experiente. În linii mari, autorul vorbeste despre *experienta muririi* din perspectiva perceperii ei de catre celalalt si totodata despre imposibilitatea înțelegerii efective a mortii celuilalt tocmai prin neparticipare. Cu alte cuvinte, murirea este unica si necunoscuta noua celor vii, dar este traita numai de persoana care va muri.

Fiind unica si necunoscuta celor vii, adica o experienta din care lipseste comunicabilitatea, nu putem considera ca, cei care au fost readusi la viata din experienta mortii clinice, au trecut prin acea experienta a muririi, pentru om problema mortii fiind de fapt problema vietii lui. Raportul nostru cu moartea este definit efectiv si de faptul ca propria noastra viata tot ne-ar confrunta cu propria noastra moarte chiar daca nu am cunoaste empiric moartea

celuilalt (Max Scheler) iar noi putem medita despre viata doar fiind in viata, dar numai in interiorul mortalitatii mele, ceea ce reprezinta de fapt frica de moarte.

Pentru a surprinde mai bine ideile referitoare la moarte de-a lungul istoriei filosofiei, autorul face o scurta trecere in revista a acestora, începînd de la Socrate, axîndu-se asupra eforturilor filosofiei si a religiilor de a elibera oamenii de frica de moarte cît si acela de a-i învăta arta de a muri sau nu-muri. Aminteste astfel despre Platon, Epicur, Seneca, Lucretius, Fierbach, Kierkegaard, Schopenhauer, Nietzsche oprindu-se mai mult asupra problemei mortii din perspectiva fenomenologica - Heidegger si Scheler.

Privind astfel în ansamblu ideile referitoare la moarte de-a lungul istoriei, putem vorbi de faptul ca ideea si esenta mortii este în fond independenta de orice experienta exterioara si ca ea trebuie conceputa mai degraba ca aparținînd esentei vietii si structurii ei ca atare. Putem privi viata ca fiind *trairia directiei mortii*, iar fenomenologic acest lucru poate fi surprins tocmai prin descrierea îmbatrînirii si a batrînetii. Altfel spus, moartea este un fenomen *a priori* si cert, un act prezent al vietii, putîndu-se vorbi despre un fenomen absolut al mortii care este prezent din momentul în care ne nastem si în toate etapele vietii pe care le parcurgem.

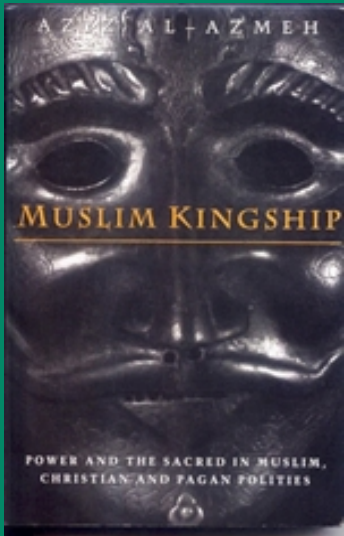
Se prezinta pe larg problematica mortii din perspectiva heideggeriana pentru care fiinta omului, fiinta Dasein-ului este definita tocmai ca *fiinta în- spre si*

întru moarte (*Sein zum Tode*) continuînd apoi cu obiectiile ridicate de Levinas referitoare la Heidegger.

O alta problema ridicata de autor este responsabilitatea etica, adica abordarea problemelor *fostitatii* si a *nimicirii* cuprinse în ideile despre moarte, deoarece ne arata o posibilitate legata atît de moarte cît si de trecerea in genere, ajungînd astfel la concluzia ca nu putem vorbi de faptul ca moartea în sine reprezinta în mod direct nimicire. Ca dovada stau generatiile care traiesc în mortalitatea lor proprie bazîndu-si fiinta exact pe lucrarile generatiilor deja disparute.

Nu lipsita de sens si importanta pentru întreaga lucrare este abordarea problemei libertatii, autorul facînd o paralela indisolubila între libertate si moarte: “fara libertate nici moartea, moartea umana si nici devenirea de a fi muritor nu este posibila”. Referindu-se la biologie se aminteste în paginile cartii ca intentia principala a biologiei este aceea de a atinge moartea în surprinderea vietii, aratînd astfel ca moartea, murirea fiintelor vii, chiar si în cazul mortii rapide este un proces: *procesul muririi*, chiar daca nu a reusit sa interiorizeze pe deplin moartea vietii. Totodata, atinge problema clipei mortii iar apoi certitudinea existentei ei.

În ultima parte (dupa ce a conturat facticitatea metafizica a mortii ca murire fixînd-o în orizonturile co-origine ale *sum*-ului cartezian si ale libertatii) ridica problema reflectiilor asupra întrebărilor: cînd vom muri? si cum anume vom muri? Este abordata si problema sinuciderii observîndu-se ca, de fapt, omul

ADRIAN COSTACHE

Faculty of History and
Philosophy, Babes-Bolyai
University, Cluj, Romania

nu decide asupra propriei sale morți ci doar asupra
cînd-ului și *cum*-ului ei, devenind astfel muritor
inautentic, anormal, tocmai făcîndu-se pe el mort. Aici
intervine și diferența dintre sinucidere și gîndul morții
de care s-a vorbit pe parcursul lucrării. Nu lipsita de
importanta este problema morții din perspectiva
hermeneutică pornind de la Gadamer care susține că
“sarcina hermeneutică în raport cu tematica morții
este de a recunoaște ceea ce este cunoscut” adică de a
recunoaște ceea ce se afla ascuns în ceea ce știm și
înțelegem.

În încheiere, autorul conturează relațiile dintre
medicalizarea morții ca fuga tradițională de moarte, cît
și ca o condiție a atitudinii metafizice. “Metafizica
nadajdăuiește să nege și să învingă moartea prin ne-
murire iar medicina să învingă moartea ca maladie
dusmanoasă ca trebuie transgresată și eliminată prin
tratamentul ei”.

În ansamblu, lucrarea propusă de Istvan Kiraly
surprinde prin originalitatea abordării problemei morții
din perspectiva filosofiei aplicate și punctele de întîlnire
ale acesteia cu metafizica, susținînd necesitatea
confruntării cu *factitatea* și caracterul specific de *factum*
al morții. *Factum*-ul metafizic este tocmai depășirea
conceptului morții și atingerea termenului categorial ei,
iar specificitatea factuală a morții este aceea că, deși o
cunoaștem, noi nu o putem totuși gîndi niciodată în
mod actual.

Adrian Costache

Aziz Al-Azmeh, *Muslim Kingship. Power and the Sacred in Muslim, Christian and Pagan Politics*, Tauris, 2001

Aziz Al-Azmeh, widely known for his book *Islam and Modernities*, is a Professor at the American University in Beirut and now teaches *Islamgeisteswissenschaften* at the University of Berlin. His latest book in English, *Muslim Kingship. Power and the Sacred in Muslim, Christian and Pagan Politics* was published by I. B. Tauris Publishing House in 2001.

In times when international politics on the basis of the 11th September events or of the Iraqi matter forces us, through conceptual means, to consider the Islam question in terms of a radical distinction between *us* and *them*, this book demonstrates clearly that things are not really like that. This is the explicit aim of the author in this book: to remove Muslim politics in the Middle Ages from the exotic and incommensurable individuality attributed to them both by their own advocates and by standard scholarship, by writers and scholars both expert and inexperienced. At a conceptual level this is done by analyzing the strong relation between power and the sacred.